



# ภาษาอีสาน

ภาษาพูดของคนอีสานในแต่ละท้องถิ่นนั้นจะมีสำเนียงที่แตกต่างกันออกไป ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีอาณาเขตติดต่อกับถิ่นใดรวมทั้งบรรพบุรุษของท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย เช่น แถบจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ มีชายแดนติด กับเขมร สำเนียงและรากเหง้าของภาษาก็จะมีคำของภาษาเขมรปะปนอยู่ด้วย

ทางด้านจังหวัด สกลนคร นครพนม มุกดาหาร หนองคาย เลย ที่ติดกับประเทศลาวและมีชาวเวียตนามเข้ามาอาศัยอยู่ค่อนข้างมากก็จะมีอีกสำเนียงหนึ่ง ชนเผ่าดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นๆ ก็จะมีสำเนียงที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองและยังคงรักษาเอกลักษณ์นั้นไว้ ตราบจนปัจจุบัน เช่น ชาวภูไท(บางครั้งก็เรียกว่า ผู้ไท)ในจังหวัดมุกดาหารและนครพนม

ถึงแม้ชาวอีสานจะมีภาษาพูดที่มีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น แต่ในภาษาอีสานก็มีสิ่งหนึ่งที่ยังคงมีความคล้ายกันก็คือ ลักษณะของคำและความหมายต่างๆ ที่ยังคงสื่อความถึงกันได้ทั่วทั้งภาค ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวอีสานต่างท้องถิ่นกันสามารถสื่อสารกันได้เป็นอย่างดี

ถ้าจะถามว่าภาษาถิ่นแท้จริงของชาวอีสานใช้กันอยู่ที่ใดคงจะตอบไม่ได้ เพราะภาษาที่คนในท้องถิ่นต่างๆ ใช้กันก็ล้วนเป็นภาษาอีสานทั้งนั้น ถึงแม้จะเป็นภาษาที่มีความแตกต่างกันแต่ก็มีรากศัพท์ในการสื่อความหมายที่คล้ายคลึงกัน

ปัจจุบันชาวอีสานตามเมืองใหญ่ โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นได้หันมาใช้ภาษาไทยกลางกันมากขึ้น เพราะวัยรุ่นเหล่านี้ส่วนใหญ่นับได้รับการศึกษาที่ดีเทียบเท่ากับคนในภาคกลางหรือกรุงเทพมหานคร ทำให้ภาษาอีสานเริ่มลดความสำคัญลง เช่นเดียวกับภาษาพื้นเมืองของภาคอื่นๆ แต่ผู้คนที่ตามชนบทและคนเฒ่าคนแก่ยังใช้ภาษาอีสานกันเป็นภาษาหลักอยู่ ทั้งนี้คนอีสานส่วนใหญ่จะสามารถสื่อสารได้ทั้งภาษาอีสานของท้องถิ่นตนเองและภาษาไทยกลาง หากท่านเดินทางไปในชนบทของอีสานจะพบการใช้ภาษาถิ่นที่แตกต่างกันไปดังที่กล่าวมาแล้ว แต่คนอีสานเหล่านี้โดยเฉพาะวัยรุ่นหนุ่มสาวก็จะสามารถสื่อสารกับท่านเป็นภาษาไทยกลางได้ก็ด้วย ทั้งนี้เพราะวัยรุ่นชาวอีสานใหญ่จะเข้ามาหางานทำในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เมื่อก่อนจะไปหางานทำเฉพาะหลังฤดูทำนา แต่ในปัจจุบันวัยรุ่นส่วนใหญ่จะเข้ากรุงเทพฯ และทำงานที่นั่นตลอดทั้งปี

ชาวอีสานที่ไปต่างถิ่นนอกจากจะหางานทำแล้ว ก็ยังมีการเผยแพร่วัฒนธรรมรวมทั้งภาษาของตนเองไปในตัว จะเห็นได้จากในปัจจุบันชาวไทยจำนวนมากเริ่มเข้าใจภาษาอีสาน ทั้งจากเพลงลูกทุ่งภาษาอีสานที่ได้รับความนิยมกันทั่วประเทศและจากคนรอบตัวที่เป็นคนอีสาน ทำให้ภาษาอีสานยังคงสามารถสืบสานต่อไปได้อยู่ถึงแม้จะมีคนอีสานบางกลุ่มเลิกใช้

บางคนจะเข้าใจผิดว่าเป็น "ภาษาลาว" ที่จริงแล้ว ภาษา

อีสานนั้น ไม่ใช่ภาษาลาวโดยแท้ แต่เนื่องจากลาวกับไทยเป็นเพื่อนบ้านกันมานาน ภาษาถิ่นอีสานจึงได้รับอิทธิพลมาจากภาษาลาว และก็เป็นสำเนียงภาษาลาว

ในภาคอีสาน หลายท้องถิ่นจะมีภาษาพูดที่โดดเด่นที่ไม่ใช่สำเนียงภาษาอีสาน เวลาเราฟังจะรู้ได้ชัดว่าแตกต่าง ก็จะมี "ภาษาภูไท" ซึ่งจะมีชนเผ่าภูไทอยู่หลายหมู่บ้านกระจัดกระจายไปตามแต่ละจังหวัด ส่วนมากก็อยู่แถบจังหวัดกาฬสินธุ์

"ภาษาข้อ" คนที่พูดโดยมากเป็นชนเผ่าไทยข้อ ซึ่งอาศัยอยู่แถบจังหวัดสกลนครและนครพนม

"ภาษาส่วย"- "ภาษาเขมร" ทั้ง 2 ภาษานี้ ชาวอีสานได้แถบจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ ซึ่งอยู่ติดกับเขมรจะพูดกัน

นอกจากนี้ก็จะมี ภาษาอีสานสำเนียงเลย ,ภาษาอีสานสำเนียงโคราช ซึ่งอาจจะจะมีภาษาเฉพาะท้องถิ่นแตกต่างกันไปจากภาษาอีสานโดยทั่วไปบ้าง

คำศัพท์ที่ใช้เรียกและเป็นเรื่องฮิตที่คนทั่วไปชอบถาม

**สะออน - เป็นภาษาพูด (ควมเ้า)** ของชาวอีสาน มีความหมายว่า ชอบใจ, พอใจ, ดิดใจ ซึ่งพอจะเทียบเคียงกับภาษาอังกฤษได้ว่า to like, be pleased, be satisfied, be enamored with.

**ออนซอน** - เป็นภาษาพูดเช่นกันมีความหมายว่า ชื่นชม น่ายกย่อง

**เสี่ยว** - หมายถึง สหาย, มิตร, เพื่อน, เกล่อ (friend, buddy, comrade.) คนที่มีรูปร่างหรือ นิสัยใจคอเหมือนกันหรือเกิดไล่เลี่ยกัน พ่อแม่ผูกให้เป็นมิตรกันเรียกว่า "ผูกเสี่ยว" ซึ่งเขาทั้งสองจะผูกสมัครรักใคร่ คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันจนวันตาย หรือจะเรียกว่า "เป็นเพื่อนตาย" ก็ยังได้ ประเพณีผูกเสี่ยวเป็นงานที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ทุกปีที่จังหวัดขอนแก่น

คำว่า "**บักเสี่ยว**" ที่คนในภาคอื่นนำมาใช้เรียกคนอีสานอย่างดูแคลนและดูเป็นเรื่องตลกนั้นไม่ถูกต้อง เพราะคำว่า "บัก" เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อชายที่มีอายุเสมอกันหรือต่ำกว่ากันว่า บักสี บักสา บักมี บักมา (นายสี, นายสา, นายมี, นายมา) ถือเป็นคำพูดพื้นๆ ไม่หยาบคายแต่อย่างใด คำว่า "บักเสี่ยว" จึงหมายถึงการเรียกว่า ไอ้เพื่อนเกลอ เท่านั้นเอง

**โท - มีความหมายเป็น 2 นัย คือ**

อย่างแรกแปลว่า "ชาว" หรือ "ผู้ที่อยู่" คนในถิ่นที่เอ่ยนามหลังคำว่าโท เช่น โทอุบลฯ ก็หมายถึงชาวอุบลฯ โทบ้าน หมายถึง ชาวบ้าน "โทบ้านไต้" มักจะเป็นคำถามหมายถึงคนบ้านไหน "โทแขก"หมายถึง ผู้ที่มาจากถิ่นอื่นหรือมาจากไหน ซึ่งไม่ใช่ญาติพี่น้อง แต่เป็นบุคคลที่มาจากต่างถิ่น และไม่ได้หมายถึงคนที่ เป็นลูกครึ่งไทยผสมอินเดียหรืออาหรับแต่อย่างใด

อย่างที่สองหมายถึง ชนชาติไทย เป็นชนชาติหนึ่งที่อยู่อาศัย

อยู่ในคาบสมุทรอินโดจีน จีนตอนใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า (รัฐฉาน) รัฐอัสสัมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (ไทอาหม) เอกลักษณะของชนเผ่านี้คือ ผู้หญิงตั้งแต่วัยเริ่มเข้าเรียนจะนุ่งผ้าขึ้นแบบป้าย ผ้าขึ้นนี้จะเอาผ้าเป็นผืนมาเปลาะให้เป็นถุงที่ไม่มีก้นถุงก่อน แล้วจึงนุ่งป้ายทาบไปเหนือที่เอวข้างใดข้างหนึ่งของผู้นุ่ง (ไม่ได้นุ่งแบบจับหน้านางรำละคร หรือพันเอวียงตัวอย่างสำหรับของอินเดีย)

**म्म** - เป็นคำของคนไทยเชื้อสายลาว และพี่น้องลาวกลุ่มใน สปป.ลาว และไทพวนในทั้งสอง ประเทศ (ไทยและสปป.ลาว) คำว่า "म्म" หมายถึง หลุดพ้น, ผ่านพ้น, รอดพ้น เช่น ทุกคน เกิดมากก็ต้อง มั่มต่งขึ้น (เกิดมากก็ต้องพ้นชายผ้าถุงของมารดามาทุกคน ยกเว้น ผู้ที่คลอดโดยหมอผ่าตัดออกมา) สมัยก่อนแม่มาน (ผู้หญิงที่ตั้งครรภ์) จะคลอดในท่าหนึ่งคุกเข่า แล้วใช้มือทั้งสองข้าง โหนเหนี่ยวผ้าขาวม้าของสามีที่ผูกไว้อย่างแน่นหนา กับขาของเขื่อน (ชื่อบ้าน) เพื่อเวลามีลมเบ่งจะได้ใช้มือเหนี่ยวยึดผ้าเอาไว้

คำพูดที่ว่า "म्मมือนี้แล้วใช้กะคือสีสว่าง" (พ้นวันนี้ไปแล้วใช้ก็คงจะสว่าง) หรืออย่างประโยคที่ว่า "หันหว่าอยู่ หว่ามันลิปมมมื่อผ่อ" (ว่าแล้วไง ว่ามันจะไม่พ้นมือพ่อที่ต้องทำ) หรือ หันปมม (หนีไม่พ้น)

**กุ่ม** - หากเป็นภาษากลางเป็นคำกริยา "กุ่มมือ" แต่กุ่มในความหมายของอีสานหมายถึงการ "ข่มขืน" (Rape)

**จ่างปาง** - (ว.) สว่าง, โลง ท้องฟ้าที่ปราศจากเมฆหมอกมองไปทางไหนก็แจ่มสว่าง เรียก แจ้งจ่างปาง bright, clear (of clouds)

**แจ้งแป้ง** - เป็นสร้อยคำ ใช้คู่กับจ่างปาง เช่น แจ้งแป้งจ่างปาง

**จั้งปั้ง (ว.)** - รูขนาดเล็กเรียก ฮูจั้งปั้ง small (hole) ถ้ารูขนาดใหญ่เรียก ฮูจั้งปั้ง

**โจ้งโป้ง** - (ว.) ลักษณะของรูที่ใหญ่ มองเห็นทะลุตลอดเรียกฮูโจ้งโป้ง gaping and penetrating (of hole)

**คะล้า** - หมายถึงผิด บาบ กรรม สิ่งใดที่ทำลงไปแล้วผิดจารีตประเพณี ผิดกฎหมาย ผิดระเบียบ ผิดต่อ ศีลธรรม ในทางพระศาสนา จะมีโทษมาก โทษน้อย หรือไม่มีโทษ แต่สังคมรังเกียจสิ่งนั้น เรียก คะล้า เช่น "ของมันผิดอย่าได้กระทำ ของคะล้าอย่าได้ไปต้อง ของพี่น้องอย่าได้ไปซุน" - เป็นคำเตือนที่ให้ไว้เหมือนเป็นกฎเกณฑ์ของสังคมที่ทุกคนจะต้องยึดถือ

ตัวอย่างคำอีสาน-ไทย

คำอีสาน	คำไทยกลาง
กก	เริ่มต้น, แรก
กลางเว็น	กลางวัน
เกิบ	รองเท้าว
ช้ฮ้าย	ช้เหว, นำเกลียด
ข้าวปุ้น	ขนมจีน
แซ้ว	ฟัน
คัก	พอดี, ถูกต้อง
คิดฮอด	คิดถึง
จักหน้อย	เล็กน้อย
จั้งขึ้น, จั้งช้	อย่างนั้น, อย่างนี้

## คำอีสาน

จ๋อย  
ชอด  
ชาว  
แซบ  
ตั่ว  
ถึม  
ถึก  
เป็ง  
บักทำ  
เป็นตาหัว  
เป็นหยัง  
ไปยาม  
ไปไส  
ไผ  
พ่อเถ้า, แม่เถ้า  
เพ็น  
โพด  
ฟ้าว  
ม่วง  
แม่หญิง  
แม่่นบ้อ  
อยู่  
ย่าน  
ลูกกก  
ลูกหล้า  
เลือดดั่ง  
โลด  
เวียก  
เว้า  
หม้อง  
หมาก  
หมากนัด  
หมากสีดา  
หมากหุ้ง  
หมากมี  
หยัง  
เหิงเติบ, ดนเติบ  
อิหลี  
อ้าย, เอ้อย  
แฉว  
ฮอด  
ฮัก  
ฮาก  
ฮู้จัก  
เฮ็ด, เฮ็ดหยัง  
เฮา  
เฮ็ดไฮ้เฮ็ดนา

## คำไทยกลาง

ผอม  
ทะเล  
ยี่สิบ  
อว้อย  
โกหก  
ทิ้ง  
ถูก  
ดู, มอง  
ไอ้หนู  
นำหัวเราะ, นำฮา  
ทำไม, เป็นอะไร  
ไปเยี่ยม  
ไปไหน  
ใคร  
พ่อตา, แม่ยาย  
ท่าน (บุรุษที่สาม)  
เกินไป  
รีบเร่ง  
สนุก, ไพเราะ  
ผู้หญิง  
จริงหรือ, ใช้หรือ  
ดิน, ผลัก  
กลัว  
ลูกคนโต  
ลูกสุดท้อง  
เลือดกำเดา  
เลย  
งาน  
พูด  
ที่, แห่ง  
ผล  
ลับประรด  
ฝรั่ง (ผลไม้)  
มะละกอ  
ขนุน  
อะไร  
นานมาก  
จริง ๆ  
พี่ชาย, พี่สาว  
เอว  
ถึง  
รัก  
อาเจียน  
รู้จัก  
ทำ, ทำอะไร  
เรา  
ทำไรทำนา

